

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ В УКРАЇНІ

СИЗОНЕНКО Антон Степанович - перший заступник директора Департаменту персоналу МВС України, кандидат юридичних наук, доцент, Заслужений юрист України

DOI 10.32782/EP.2022.1.12

У статті розглядаються причини та умови злочинності неповнолітніх осіб в Україні. Вказується, що дрібні крадіжки – один із способів отримати бажане без прикладання значних зусиль. З кримінологічної точки зору, неповнолітня особа через свою незрілість часто стає заручником власних бажань та думок навколишнього середовища, через що прагне у будь-який спосіб відповідати очікуванням. Ще однією причиною може бути скрутне матеріальне становище в родині та прагнення таким чином допомогти. Важливий момент в дослідженні злочинності неповнолітніх – достатньо розповсюджена латентність кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами. Це можна пояснити низкою факторів: по-перше, частими є випадки ретельного приховування слідів та наслідків кримінального правопорушення батьками неповнолітнього; по-друге, у низці випадків шкода, завдана кримінальним правопорушенням дитини, відшкодовується потерпілому ще до його звернення до правоохоронних органів; по-третє, неповнолітня особа рідко знаходиться у перших рядах серед ймовірних підозрюваних, що дозволяє їй «виграти» час. Звертається увага на те, що урбанізація в її кримінологічному розумінні практично завжди призводить до загострення криміногенних загроз. Це пояснюється надмірною кількістю розважальних закладів, доступним алкоголем та наркотичними речовинами. Усе це призводить до деструкції і без того не до кінця

сформованої психіки неповнолітніх осіб, що має наслідком виникнення девіацій та формування стійкої кримінально протиправної поведінки. З іншого боку, є і позитивний бік великих міст – наявність достатньої кількості робочих місць, представники яких готові на законних умовах прийняти до себе на роботу неповнолітніх осіб із відповідним гнучким графіком праці. Підсумовується, що наразі рівень кримінально протиправної діяльності неповнолітніх осіб знаходиться на достатньо високому рівні із незначною позитивною (але мінливою) динамікою.

Ключові слова: неповнолітній, причини, умови, злочинність, кримінально протиправна діяльність, динаміка, кримінальне правопорушення, урбанізація.

Злочинність неповнолітніх викликає серйозне занепокоєння, що обумовлено її стабільним зростанням. Наразі ми маємо серйозну проблему, вирішити яку можна лише за рахунок консолідації зусиль спеціалістів у сфері кримінально-правової політики, а також шляхом ретельного вивчення особливостей підліткової протиправної діяльності, що включає встановлення кількісно-якісних показників, динаміки, структури тощо. Враховуючи вказане, пропонуємо зупинитись на цьому питанні більш детально, коротко приділивши увагу визначенню самого феномену злочинності.

Відтак, якщо звернутися до статистичних даних, що містять відомості про об-

ліковані злочини, що вчинені неповнолітніми або за їх участю у віці 14–18 років, то маємо такі дані: 2005 р. – 26470 злочинів, 2006 р. – 19888, 2007 р. – 18973, 2008 р. – 15846, 2009 р. – 15445, 2010 р. – 17342, 2011 р. – 17847, 2012 р. (10 міс.) – 13383, 2013 р. – 8781, 2014 р. – 7467, 2015 р. – 7171, 2016 – 3474, 2017 – 3088, 2018 – 2798, 2019 – 2406, 2020 – 2048» [1, с. 207]. «Отож, простежується зменшення облікованих злочинів, вчинених цією категорією осіб, але які реальні справи з цим питанням? Одним із факторів такої динаміки злочинності неповнолітніх полягає в тому, що починаючи з 2010 р. була введена нова система обліку правопорушень, згідно із якою злочин реєструвався як такий, що вчинений неповнолітнім лише після того, як буде встановлено, що дійсно такий злочин вчинено особою, що не досягла 18 років» [1, с. 208]. Ще один не менш важливий момент – достатньо розповсюджена латентність кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми особами. Це можна пояснити низкою факторів: по-перше, частими є випадки ретельного приховування слідів та наслідків кримінального правопорушення батьками неповнолітнього; по-друге, у низці випадків шкода, завдана кримінальним правопорушенням дитини, відшкодовується потерпілому ще до його звернення до правоохоронних органів; по-третє, неповнолітня особа рідко знаходиться у перших рядках серед ймовірних підозрюваних, що дозволяє їй «виграти» час.

«Періодичне (додано нами – прим. авт.) зниження злочинності неповнолітніх пов'язано зі зміною кола інтересів та місця проведення свого вільного часу. Сучасний розвиток технологій вплинув на те, що велика частина підлітків на сьогодні надає перевагу вже не вулиці, а саме комп'ютерним іграм та Інтернету. Враховуючи зазначені фактори все одно виникають сумніви щодо такого різкого зниження рівня злочинності неповнолітніх на тлі загального підвищення рівня цього явища в державі. Тому слід говорити про те, що більшість злочинів неповнолітніх залишається латентними, що становить велику загрозу для суспільства. Зважаючи на воєнну ситуацію, що склалася у східних областях на території України,

можна спрогнозувати, що підлітки найближчим часом будуть вчиняти більше тяжких та особливо тяжких злочинів (на сьогодні неповнолітніми вчиняється понад 30% таких злочинів), оскільки їм приходится переживати скрутне матеріальне становище, нести певні збитки, змінювати своє звичне місце проживання та оточення, ставати свідками вбивств. У зв'язку з цим у таких дітей може сформуватися почуття несправедливості, що може вплинути на деформацію психіки і, як наслідок, збільшення як кількості злочинів у цілому, так і самого характеру вчинення цих злочинів у бік підвищення жорстокості. Серед неповнолітніх найбільш поширеними виступають злочини корисливої спрямованості, а саме злочини проти власності (близько 70%), серед яких перше місце посідає крадіжка (викрадення металевих предметів, крадіжки з квартир, кіосків, магазинів, автомобілів, а також угон транспортних засобів)» [2, с. 31]. Дрібні крадіжки – один із способів отримати бажане без прикладання значних зусиль. З кримінологічної точки зору, неповнолітня особа через свою незрілість часто стає заручником власних бажань та думок оточення, через що прагне у будь-який спосіб відповідати очікуванням. Ще однією причиною може бути скрутне матеріальне становище в родині та прагнення таким чином допомогти.

«Досить поширеними злочинами є розбої та хуліганства, під час вчинення яких підлітки проявляють високу імпульсивність, агресію, а інколи й алогічність. Тілесні ушкодження, вбивства та зґвалтування вчиняються переважно неповнолітніми, які мають розлади психіки або знаходилися в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Досить цікаву і практичну класифікацію запропонував Б. М. Головкін, взявши за критерій специфіку мотивації та причини прийняття злочинного рішення, відповідно до якої виділяють такі категорії злочинів, що вчиняються неповнолітніми: 1) «злочини-виживання» (вчиняються у зв'язку із скрутними життєвими обставинами, гострою потребою у задоволенні базових потреб, або із екстремальними умовами життя, пов'язаними із вимушеним переселенням, життям у зоні бойових дій); 2) «злочини-залежності» (вчи-

няються на ґрунті алкогольної, наркотичної та ігрової залежності з метою отримання необхідних коштів); 3) «злочини-наслідкування» (вчиняються на виконання попередньої домовленості, з мотивів солідарності, підпорядкування, взаємовиручки, доведення відданості злочинній групі, приховування іншого злочину); 4) «злочини-примуси» (вчиняються внаслідок примушування до певних дій, погроз, різних видів насильства над дітьми); 5) «злочини-розваги» (вчиняються для пошуку пригод, відчуття ризику або заради цікавості); 6) «злочини-протести» (вчиняються з мотивів невдоволення своїм становищем, ображеності, зневаги, незгоди, озлобленості, самоствердження); 7) «злочини-парадокси» (переважно вчиняються задля задоволення підсвідомих потягів і бажань, хворобливих уявлень, позбавлення від внутрішнього страху або на ґрунті розладів психіки і поведінки)» [1, с. 211]. Нам дуже імponує класифікація, запропонована вченим, оскільки вона достатню вичерпно та при цьому лаконічно ілюструє картину найбільш поширених серед неповнолітніх кримінальних правопорушень, відповідно до їх кінцевої мети. Що стосується розбоїв та хуліганств, необхідно зазначити, що значна їх частина вчиняється у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння.

«Так, за даними О.Г. Кальмана, на які посилається А.П. Закалюк, у стані алкогольного сп'яніння неповнолітніми було вчинено до 90% насильницьких та до 70% корисливих злочинів, серед яких найбільш поширені крадіжки приватного майна (38%), грабежі (16%), розбійні напади (12%), хуліганство (12%), незаконне заволодіння транспортним засобом (5%), шахрайство і вимагання (4,5%). У складі злочинності неповнолітніх помічається відносно висока питома вага насильницьких злочинів. Так, неповнолітніми в стані сп'яніння вчиняються також умисні вбивства й замах на них, умисні тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, злочини, пов'язані з наркотиками та зґвалтуванням. Вони становлять майже 10% злочинів, вчинених неповнолітніми в стані сп'яніння. Як правило, злочини неповнолітніх, що вчинюються в стані сп'яніння, значною мірою мають груповий характер.

Значна частина злочинів неповнолітніх, які вчиняються в стані сп'яніння (як правило, злочини проти власності), характеризуються високою латентністю. Тому вищезазначені показники відображають не стільки реальний стан злочинності, скільки результат реагування на виявлені злочинні прояви» [3, с. 477]. Такий стан справ можна пояснити тим, що під впливом алкоголю дитина (через свою емоційну та фізичну незрілість) достатньо швидко втрачає контроль над собою та над ситуацією, що робить її агресивною та спонукає на конфлікти.

«На відміну від злочинності дорослих, злочинність неповнолітніх майже в половині випадків вчинюється в складі групи, а окремі види злочинів характеризуються ще вищим показником. Так, близько 75% крадіжок, грабежів, хуліганства, вимагань і зґвалтувань можуть вчинитись у складі групи. Однак у такої «групової діяльності» є певні риси, притаманні лише дитячій злочинності: відсутність стійкої організації, нечисленність групи, ситуативність, нетривалість за часом існування. Склад та інші якісні характеристики злочинних груп неповнолітніх залежать від виду вчинюваних злочинів і ситуації. Ситуативні групові злочини в більшості випадків вчиняли більш численні групи неповнолітніх (до 5–7, а іноді й до 10 та більше осіб) без чіткої організації та без попередньої тривалої підготовки. Варто також зазначити, що невеликий показник дитячої злочинності порівняно із загальним рівнем злочинності не може знівелювати загальне уявлення про реальні масштаби цього рівня, спотворити рівень суспільної небезпеки злочинності неповнолітніх» [4]. Відання переваги груповим кримінальним правопорушенням може також бути пояснена тим, що підліткам притаманна поведінка наслідування, прагнення бути «своїм» серед однолітків незалежно від сфери діяльності останніх. Більше того, у неповнолітньому віці прийняти факт необхідності вчинити суспільно небезпечне діяння значно легше за умови, коли в тебе є підтримка або навіть лідер, котрий максимальну кількість задач з організації та планування бере на себе. Груповий характер кримінально протиправно діяльності притаманний неповнолітнім і у

місцях позбавлення волі, що обумовлено формуванням субкультур та мікросередовищ відповідно до кримінальних інтересів, навичок та вмінь.

«Усі аналітичні показники дитячої злочинності беруть за відтинок аналізованого часу період у чотири роки, тоді як загальна злочинність – десятиліття. Водночас кількість неповнолітніх осіб, які раніше вчинювали злочини, за аналізований період залишається значною. Рецидив становить 12–17% злочинів, вчинених неповнолітніми (для порівняння: питома вага рецидиву щодо злочинності дорослих становить більше 20%)» [5, с. 475]. «Типовим для неповнолітніх є вчинення багатоепізодних крадіжок, грабежів і розбоїв. За вибірковими даними, майже 70% засуджених за корисливі злочини неповнолітніх на момент притягнення до кримінальної відповідальності раніше вже вчиняли два й більше злочини» [6, с. 316]. «Вказана обставина дає змогу припустити, що причиною цього є недостатня профілактика повторного вчинення злочинів такою категорією неповнолітніх» [7]. «Під час надання характеристики злочинів неповнолітніх за місцем їх вчинення в кримінологічних джерелах тривалий час зазначали, що до 80% злочинів неповнолітні вчиняють поблизу свого місця проживання, навчання чи праці» [8, с. 170]. Обрання достатньо незначного часового проміжку для характеристики стану кримінально протиправної діяльності неповнолітніх може бути пояснена прагненням не тільки відслідкувати її динаміку, але і диференціювати за видами кримінальних правопорушень, що може свідчити про недостатню дієвість певних норм Особливої частини кримінального законодавства.

«Проте останнім часом зростає мобільність неповнолітніх, а тому почастішали випадки вчинення злочинів неповнолітніми в місцях проведення дозвілля (розважальні заклади), які розташовані далеко від місця проживання (кожний третій-четвертий злочин)» [9, с. 229]. «За часом вчинення більше половини злочинів неповнолітніх вчиняються у вечірній час (після 22 години), у зимовий період – після 20 години. Скорочення кількості неповнолітніх, які працюють

або навчаються, призвело до зменшення (з третини до однієї четвертої частини) кількості злочинів, вчинених у години перебування за місцем праці чи навчання» [10, с. 475]. «В Україні існують яскраво виражені регіональні відмінності в злочинності неповнолітніх. Аналіз географії цього виду злочинності дає підстави стверджувати, що більшою кримінальною активністю неповнолітніх характеризуються східні регіони України» [11, с. 297]. «Потерпілими від злочинів, які вчинені неповнолітніми, як правило, є члени їхніх сімей, інші родичі або особи з найближчого побутового оточення. Жертвами групових хуліганських проявів неповнолітніх дедалі частіше стають одинокі особи похилого віку, особи, які перебувають в уразливому стані, через наявність якого не можуть чинити адекватний фізичний опір агресивно налаштованим підліткам. За мотивацією продовжують домінувати злочини, скоєні з насильницьким і корисливо-насильницьким умислом» [4]. Зміщення акцентів кримінально протиправного інтересу підлітків може бути пояснене новими сферами життєдіяльності людини, що обумовлює появу нових форм суспільно небезпечних діянь. Підлітки все частіше вчиняють кримінальні правопорушення проти власності (особливо – шахрайства) із застосуванням комп'ютерної техніки. Остання стає знаряддям вчинення і більш серйозних насильницьких злочинів.

«Зокрема, насильницькі злочини можуть вчинятись також із застосуванням зброї, переважно холодної, знарядь катування, залякування, а також технічних засобів. Серед психологічних особливостей дитячої злочинності можна назвати такий мінливий критерій, як мода. Проте цей критерій варто розглядати більш змістовно й повно, не звужуючи це твердження до наявності злочинного зв'язку між речами матеріального світу та злочинним посяганням на їх володарів. Найчастіше в науковій літературі відображається зв'язок між модою та корисливими злочинами, що знаходить своє продовження в конкретних матеріалах кримінальних справ. Мода в контексті зазначеної теми – це насамперед певний спосіб життя, який обирає молодь: поведінка, проведення вільного

часу, заняття певними видами спорту, міжособистісні відносини, вибір майбутньої освіти й професії» [4]. Остання теза підтверджує вищенаведену нами думку про те, що засоби масової інформації та фільми зі сценами жорстокості та насильства мають деструктивний вплив на психіку підлітків. Також ще одним негативним фактором є неповнолітні, які до першого кримінально протиправного акту зазнали такого роду вплив на собі. Минулі жертви складають достатньо значний відсоток серед осіб, які стали кримінальними правопорушниками, особливо це має місце, коли мова йде про сексуальне насильство.

«Таким чином, головним завданням для зниження рівня злочинності неповнолітніх у державі є підвищення особистої службової і громадянської відповідальності людей, які причетні до дітей, а це практично все доросле населення. Від громадськості, осіб, що займають відповідні посади і мають службові обов'язки, залежить формування думки стосовно того, що в суспільстві не повинно бути чужих дітей, кожен громадянин несе відповідальність перед суспільством і державою за виховання як власних дітей, так і дітей, яких йому внаслідок певних обставин довіряє суспільство і держава» [12, с. 286]. «Тому, можливо, єдиним і реальним шляхом зменшення злочинності серед неповнолітніх є поставлення підлітків в умови жорстокого тотального контролю» [13, с. 104]. Вплив громадськості на поведінку неповнолітніх девіантів тривалий час вивчається вченими, однак одностайної позиції так і не було сформовано. На сьогодні інститут громадського вихователя несправедливо залишений у «нормативно-правовій» тіні. Такий стан справ, імовірно за все, можна пояснити неспроможністю пересічних громадян у повній мірі реалізовувати завдання по перевихованню неповнолітніх правопорушників без належної освіти та педагогічних навичок. Ще однією з можливих причин може бути думка законодавця про рудиментарність такого роду кримінально-правового заходу.

«Протягом останніх років відбулися помітні якісні зміни в структурі злочинності неповнолітніх. Насамперед, за даними кри-

мінологічних досліджень, зросла частка злочинів, які за сучасної кваліфікації віднесені до тяжких та особливо тяжких. Серед злочинів неповнолітніх дві третини становили крадіжки, зокрема кожна четверта – з квартири, кожна п'ята – зі складів, баз, магазинів, інших торгових точок. Майже кожним десяти 166 злочином був грабіж, близько 5 % – хуліганство, 3 % – незаконне заволодіння автотранспортом. Стрімко зросла питома вага неповнолітніх, притягнутих до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері наркообігу, зокрема, переважно без мети збуту наркотиків. Підвищена активність неповнолітніх у вчиненні окремих видів злочинів засвідчувалася зростанням за цими видами питомої ваги осіб цього віку серед усіх вікових категорій, що їх вчинили» [6, с. 472; 14; 15; 16; 17]. Наркологізація підлітків, на наш погляд, зумовлена, у першу чергу, нестабільною політичною та економічною ситуацією в країні, котра негативним чином вплинула на їх родини. Надмірна кількість вільного часу, недостатній контроль з боку батьків, котрі більшу частину свого дня працюють, призводять до залишення дитини на саму себе і як наслідок – її повний відхід до «вуличного життя». Достатньо показова регресна динаміка спостерігається в частині кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 305-320 КК України. Так, відповідно до статичних даних, у 2016 такі діяння вчинили 74 особи, у 2017 – 94, у 2018 – 90, у 2019 – 74, у 2020 – 63 особи. При цьому більшість таких дітей виховувались саме у родині з одним із батьків (2016 – 34 особи; 2017 – 47; 2018 – 33; 2019 – 34; 2020 – 31 особа) [18]. Це підтверджує нашу тезу, оскільки навіть в інтернатах та інших закладах такого роду частіше за все контроль краще, ніж у родині з одним із батьків, котрий ще і працює.

«Елементарні математичні розрахунки вказують на те, що близько 50 % території нашої країни знаходяться в негативній зоні враженості злочинністю неповнолітніх. Як правило, це східні, південні й частково центральні регіони країни. Найчастіше саме ці регіони характеризуються високою концентрацією промислового виробництва; відмінними особливостями менталітету і культури

місцевого населення; особливостями виховання дітей; специфічними умовами соціального та екологічного середовища. Високий рівень злочинності тут є свого роду наслідком системних прорахунків державної та регіональної політики відносно дітей та молоді. Воно є відображенням минулого, теперішнього й майбутнього стану криміногенної обстановки на цих територіях. Як правильно зазначив з цього приводу Г.Й. Забрянський, злочинність неповнолітніх – це відображення минулого, – оскільки цей вид злочинності є продовженням масової девіантної поведінки підлітків, які не досягли віку кримінальної відповідальності. Теперішнього – оскільки неповнолітні вчиняють кожний десятий злочин, кожне 14-е умисне вбивство, кожне 12-е умисне завдання тяжкої шкоди здоров'ю, кожна 5-а крадіжка, кожний 4-й – грабіж, кожний 5-й – розбій, кожне 4-е – вимагання, кожне 3-е – незаконне заволодіння транспортним засобом. Майбутнє – тому що, як свідчать дослідження, чим більше в засуджених судимостей, тим частіше вони починали злочинну кар'єру в неповнолітньому віці» [19, с. 44-57]. «Результати досліджень злочинності неповнолітніх в Україні підтверджують дані, що серед засуджених, які мають декілька судимостей, понад 60 % перший злочин вчинили в неповнолітньому віці» [3, с. 467-483]. Якщо вдатись до таких даних більш детально, взявши за зразок останні декілька років, то у 2016 році кримінальні правопорушення вчинили 424 неповнолітні особи, котрі мають не погашену та не зняту судимість (12,2 % від загальної кількості); у 2017 таких дітей було 112 (3,6 % від загальної кількості); у 2018 – 53 (1,8 %), у 2019 – 60 (2,5 %), у 2020 – 54 (2,6 % від загальної кількості) [18]. Отже, спостерігається нестабільна динаміка, котра свідчить про недовість кримінально-правових норм та прогалини у роботі кримінально-виконавчих служб.

«На рівень і структуру злочинності неповнолітніх впливає такий фактор, як концентрація об'єктів соціальної інфраструктури та характер житлової й адміністративної забудови. Наприклад, у таких великих обласних центрах, як Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Луганськ, Львів створено великі

супермаркети, кафе, дискотеки, нічні клуби тощо. Таке розміщення об'єктів соціальної інфраструктури призводить до підвищення рівня концентрації молодого населення в певних місцях, як наслідок, це сприяє створенню в межах певних територіальних зон додаткового криміногенного навантаження» [20, с. 325-328]. «Зафіксовано певну залежність між рівнем злочинності неповнолітніх і певними соціально-демографічними показниками, характерними для того або іншого регіону» [11, с. 296-300; 20, с. 325-328]. Звичайно, урбанізація в її кримінологічному розумінні практично завжди призводить до загострення криміногенних загроз. Це пояснюється надмірною кількістю розважальних закладів, доступним алкоголем та наркотичними речовинами. Усе це призводить до деструкції і без того не до кінця сформованої психіки неповнолітніх осіб, що має наслідком виникнення девіацій та формування стійкої кримінально протиправної поведінки. З іншого боку, є і позитивний бік великих міст – наявність достатньої кількості робочих місць, представники яких готові на законних умовах прийняти до себе на роботу неповнолітніх осіб із відповідним гнучким графіком праці.

«Виявлено певну залежність між тимчасовими міграційними процесами неповнолітніх, які пов'язані з проведенням дозвілля. Так, від 25 до 30 % усіх злочинів, що були вчинені в обласному центрі або найбільшому місті регіону, чи в центральному районі таких міст, припадає на молодь, що постійно мешкає за межами цієї території. За даними кримінальної статистики та дослідженнями українських учених, значна кількість злочинів вчиняється неповнолітніми в стані алкогольного сп'яніння або наркотичного збудження (до 90 % насильницьких і до 70 % корисливих злочинів)» [3, с. 477]. «У зв'язку з цим, заслуговують на увагу дані, отримані Інститутом педагогіки НАН України, згідно з якими майже 93 % обстежених дітей і підлітків пробували вживати алкогольні напої. Схильність до вживання алкоголю вже сформувалась у 17 % учнів п'ятих, 25 % – восьмих та 56 % – одинадцятих класів» [21, с. 9]. «Масовим стало явище перших наркотичних спроб

серед підлітків віком 11-12 років. За даними соціологічних досліджень, протягом останніх років істотно збільшилася питома вага підлітків, які мають досвід вживання наркотиків (серед хлопців з 20 % до 29 %, а серед дівчат – з 9 до 12 %). Досвід вживання наркотиків стрімко зростає з віком: від 9 % у 13-14 років до 18 % у 17 років» [21, с. 65-78]. «Наведені дані набувають важливого кримінологічного значення з точки зору визначення пріоритетів усунення таких причин та умов злочинності неповнолітніх, як наркотизація та алкоголізація населення в конкретному регіоні. Порівняння показників злочинності з окремими соціально-демографічними показниками дає нам підстави простежити певні закономірності й виявити окремі тенденції та фактори загрози, що негативно впливатимуть на стан злочинності в наступні 10 років» [20, с. 174].

Таким чином, проведене дослідження дозволило підсумувати, що наразі рівень кримінально протиправної діяльності неповнолітніх осіб знаходиться на достатньо високому рівні із незначною позитивною (але мінливою) динамікою. Такий стан справ можна пояснити наступними факторами: 1) рудиментарність, недолугість на недовість окремих норм кримінального законодавства; незадовільні санкційні межі кримінальної відповідальності, недостатні для перевиховання девіантного підлітка; 2) невідповідність кримінологічних стратегій запобігання ювенальній кримінально протиправній діяльності вимогам сучасності; 3) малоефективна програма перевиховання підлітків у пенітенціарних установах; 4) загальна негативна політико-економічна ситуація в країні; 5) відсутність вичерпного та повноцінного нормативно-правового регулювання взаємовідносин між дитиною, що вчинила кримінальне правопорушення та державою. У структурі протиправної діяльності неповнолітніх усе частіше достатньо значний процент складають тяжкі та особливо тяжкі діяння, а також кримінальні правопорушення корисливої спрямованості.

Література

1. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема. *Проблеми законності* : зб. наук. пр. / відп. ред.-В. Я. Тацій. Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. Вип. 133. С. 204–217.
2. Гнітій А.О. Сучасний стан злочинності неповнолітніх в Україні. *Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні* : матеріали Всеукр. студ. наук. конф., м. Харків, 4 листоп. 2016 р. : у 2 т. / за заг. ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна. Т. 2. Х.: Право, 2016. С. 31-32
3. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: в 3 кн. К.: ВД «Ін Юре», 2007. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 712 с.
4. Костенко Я.В. Психологічні та правові особливості дитячої злочинності. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v6_2017/part_2/29.pdf
5. Кримінологія: учебник / под ред. В.Н. Бурлакова, Н.М. Кропачева. СПб.: Санкт-Петербургский гос. ун-т; Питер, 2002. 554 с.
6. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: в 3 кн. К.: ВД «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
7. Бандурка І.О. Діти, сім'я, злочинність неповнолітніх: взаємозалежність: монографія. Х.: Золота миля, 2014. 280 с.
8. Александров Ю.В., Гель А.П., Семаков Г.С. Кримінологія: курс лекцій. К.: МАУП, 2002. 325 с.
9. Алауханов Е. Кримінологія: учебник. Алматы: Академия МВД Республики Казахстан, 2008. 324 с.
10. Кримінологія: учебник / под ред. В.Н. Бурлакова, Н.М. Кропачева. СПб.: Санкт-Петербургский гос. ун-т; Питер, 2002. 554 с.
11. Бабенко А.М. Географія злочинності неповнолітніх: що очікує Україну через 10 років? Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3-1. С. 296–300.
12. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх. *Юрид. вісн.* 2014. №2 (31). С. 142–147

13. Баңдурка І. О. Кримінологічний вимір злочинності неповнолітніх. *Вісн. кримінол. асоц. України*. 2016. №1 (12).- С. 154–163.

14. Голіна В. В. Кримінологічні проблеми попередження злочинності неповнолітніх у великому місті: досвід конкретно-соціологічного дослідження : монографія /- В. В. Голіна, В. П. Ємельянов, В. Д. Водник, В. С. Батиргарєєва та ін. ; за заг.ред. професорів В. В. Голіни та В. П. Ємельянова. Х. : Право, 2006. 292 с.

15. Емельянов В. П. Преступность несовершеннолетних с психическими аномалиями; под ред. И. С. Ноя. Саратов : Саратовский университет, 1980. 97 с.

16. Денисов С. Ф. Профілактика групової злочинності осіб молодіжного віку. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2011. № 1. С. 134– 140.

17. Денисов С. Ф. Сучасні методологічні підходи до проблем молодіжної злочинності. *Актуальні питання публічного права* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 19–20 травня 2011 р.). Запоріжжя : КПУ, 2011. С. 66–70.

18. Судова влада. URL: https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/.

19. Забрянский Г. И. Преступность несовершеннолетних: статистико-кримінологические этюды. Место преступности несовершеннолетних в социологии преступности. *Криминология: вчера, сегодня, завтра*. Труды Санкт-Петербургского криминологического клуба : Юбилейный выпуск, посвященный 55-летию д.ю.н., профессора С. Ф. Милюкова. СПб. : Русь, 2005. № 2 (9). С.44–57.

20. Бабенко А. М. Регіональні особливості запобігання злочинності неповнолітніх в Україні. *Боротьба з правопорушеннями в молодіжному середовищі: вітчизняний та міжнародний досвід* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 2 червня 2010 р.). Донецьк : Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. С.325–328.

SUMMARY

The article considers the causes and conditions of juvenile delinquency in Ukraine. It is said that petty theft is one way to get what you want without much effort. From the criminological point of view, a minor due to his immaturity often becomes hostage to his own desires and opinions of the environment, which is why he seeks to meet expectations in any way. Another reason may be the difficult financial situation in the family and the desire to help in this way. An important point in the study of juvenile delinquency is the widespread latency of criminal offenses committed by juveniles. This can be explained by a number of factors: first, there are frequent cases of careful concealment of traces and consequences of a criminal offense by the parents of a minor; secondly, in a number of cases, the damage caused by a child's criminal offense is reimbursed to the victim before he or she applies to law enforcement agencies; third, the juvenile is rarely in the forefront of the probable suspects, which allows him to "win" time. Attention is drawn to the fact that urbanization in its criminological sense almost always leads to exacerbation of criminogenic threats. This is due to the excessive number of entertainment venues, available alcohol and drugs. All this leads to the destruction of the already incompletely formed psyche of minors, which results in the emergence of deviations and the formation of stable criminal illegal behavior. On the other hand, there is a positive side of large cities - the availability of a sufficient number of jobs, whose representatives are ready to legally hire minors with a flexible schedule. It is concluded that currently the level of criminally illegal activity of minors is at a fairly high level with little positive (but changing) dynamics.

Key words: juvenile, reasons, conditions, crime, criminally illegal activity, dynamics, criminal offense, urbanization.

21. Тютюн, алкоголь, наркотики в молодіжному середовищі: вживання, залежність, ефективна профілактика /- О. О. Яременко, О. М. Балакірева, О. О. Стойко та ін. К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український інститут соціальних досліджень, 2004. Кн. 7. 196 с.